

LŐWI ILDIKÓ

A V4 országainak a modernkori bevándorlással kapcsolatos attitűdjei – Nemzetközi kitekintés

Bevezetés

Az idegen, mint kisebbség, aktuálisan problematikus fogalomként válása voltaképpen nem új kihívás. Napjainkban vagy a huszadik század harmadik harmadában azonban egy nehezen kezelhető, egyetemes globalizációs konfliktussá vált. A bevándorlás államokként eltérő mértéke és a régióként másként és másként jelentkező sajátosságai teszik a migrációs vándorlás kérdését korunk igazán nagy kihívásává.

A V4-ek európai uniós integrációjuk utáni demokratizálódási útjainak hasonlósága, osztársadalmi ideológiai és kulturális sajátosságaik védelme olyan társadalmi környezetet teremtett a régióban, amely egyrészt országspecifikusan is teljesen más hozzáállást eredményezett a modernkori bevándorláshoz, másrészt markánsan eltért az EU nyugati társországainak elvárásaitól. A visegrádi régió országaiban az 1990-es évek rendszerváltozásáig a közbeszédben gyakorlatilag nem merült fel a bevándorló, az idegen, mint társadalmi probléma, mivel az államszocialista rendszerek zártsága okán a kelet-európai országok, ha akartak volna, sem fogadhattak volna be a múltban bevándorlókat. A V4-ek országai a modernkori népvándorlás vérkeringésébe csak a 2004-es EU-csatlakozásuk utáni időszakban kerültek, ekkor a bevándorlás mértéke a vizsgált visegrádi országokban még mindig elhanyagolható mértékű volt a nyugati vagy északi európai uniós nemzetekéhez képest.

A 2015-ös menekültválság hatására azonban Európa számos országában felerősödtek az idegenekkel szembeni ellenséges megnyilvánulások, így a V4-ek nemzeteinek társadalmi attitűdjeire is jellemző volt ez a folyamat. Örkény Antal (2018) vélekedése szerint a menekültválság hatása lecsor-

gott a társadalmi mélyrétegekbe, megjelent a közbeszédben, kihatott a köznapi viselkedésre, a mindennapi kultúrára és az emberek egymás közötti kapcsolataira is.¹ Következésképpen az eddig kialakult bevándorló-befogadó kapcsolat mechanizmusában új törésvonalak jöttek létre, országspecifikus jellemzők szerint, markánsan érintve a menekülő és befogadó csoportok eltérő egymáshoz viszonyulását és a kulturális különbségeket.

Az előítéletek kialakulásához azonban nem kell feltétlenül jelen lennie az előítéletek „*tárgyának*”, az idegennek, ugyanis a vizsgált országok nem alapozhattak a bevándorlók tömeges és hosszú ideig tartó konkrét jelenlétére. Ennek ellenére még a csekély számú idegenről történő gondoskodás szükségessége is megkívánta az államigazgatási struktúraváltozást, a menekültügyi szakpolitika kialakítását és a migráció hatásainak ösztársadalmi elfogadását vagy elutasítását.

Tanulmányom célja feltárni, hogy milyen hatások alakították a visegrádi régió többségi társadalmának a menekülőkkel szembeni előítéletes attitűdjeit a 2015-ös nagy modernkori vándorlás és az ezt megelőző EU-csatlakozás utáni időszakban. Céloom még röviden (a teljesség igénye nélkül, csak a legfontosabb törvényekre és rendeletekre fókuszálva) ismertetni a visegrádi régió országai közül a Lengyel Köztársaság, a Szlovák Köztársaság és a Cseh Köztársaság rendszerváltozásuk utáni menekültügyi szakpolitikájának intézményesülését. A negyedik visegrádi ország, azaz hazánk menekültügyi politikájának részletesebb ismertetése már megjelent nyomtatott formában 2016-ban.²

¹ Örkény Antal (2017): Az IDEGEN és az idegenekkel szembeni attitűdök Európában. *The Strangers and the Attitudes towards Strangers in Europe*. Yerusha: Zsidóság és kulturális antropológia, 4. 2018. 11. szám. 4. p.
<http://yerushaonline.com/content/?v=06e005e710>
Letöltés ideje: 2019. 01. 07.

² Lówi Ildikó: A magyar menekültügy története. *Hadtudományi Szemle*, IX. évfolyam 4. szám. 2016. 58–76. p.
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00033/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_04_058-076.pdf
Letöltés ideje: 2019. 01. 07.

Tanulmányom második részében azokat az idegenellenességre vonatkozó, nagy nemzetközi kutatóintézetek által közzétett eredményeket mutatom be, melyeknek már hazánk is kutatási tárgya volt, és melyeknek célja a régió országainak különböző szempontból vizsgált idegenellenes attitűdjeinek feltárása, országok szerinti összehasonlítása, valamint a hasonlóságok és különbségek okainak kutatása.

Nem céлом ismertetni a visegrádi országok által képviselt migrációs elméleteket, modelleket. Nem taglalom részletesen a menekültügyi jogszabályok módosításait. Nem érintem a bevándorlás kapcsán a visegrádi négyek három országában esetlegesen felmerülő migrációs, a humán biztonságot érintő kockázatokat, veszélyeket, gazdasági, jogi, egészségügyi, munkaügyi, kriminológiai problémákat. Nem hasonlítom össze a menekülők által képviselt és a fogadó országbeli kultúrák általános jellemzőit, különbségeit. Nem témája a dolgozatnak a menekülők visegrádi régióba történő integrációja, asszimilációja, az országok beilleszkedést elősegítő politikája. Nem vezérel politikai állásfoglalás a V4-ek jelenlegi migrációs politikáját illetően, pusztán a kutatások eredményei által megismert tények okait, gyökereit szeretném feltárni, kizárólag a megismert szakirodalmakra hivatkozva, kizárva a szubjektív nézőpontot.

A modernkori menekültpolitika jellemzői a visegrádi régió országai- ban

A visegrádi országok számára 2004 óta beteljesült lehetőség, a nyugati integráció a társadalmi, a politikai és a gazdasági szférában meginduló markáns változásokat hozta magával. Az Európához visszatérést szimbolikusan is beteljesítő uniós tagság eléréséhez a tagjelölteknek rendezniük kellett viszonyukat szomszédjaikkal, a joguralmat, az emberi és kisebbségi jogokat tiszteletben tartó, demokratikus politikai rendszert, valamint a nemzetközi versenyben helytállni képes, működő piacgazdaságot kellett

kiépíteniük, át kellett venniük az európai közösségi jogot a menekültügy területén is – áll a Migrációkutató Intézet 2018. márciusi elemzésében.³ Az első világháborút lezáró békedekrétumok az országhatárok megváltoztatásával elvették a közép-európai társadalmaktól azt az etnikai sokszínűséget, melyben addig természetes volt a nemzetek, kultúrák békés egymás mellett élése, és amely kulturális közegben nem tűnt veszélyesnek és fenyegetőnek az idegen. A nagy háború után ebben a közép-európai térségben az erősödő és élesedő nacionalista, revizionista közpolitika ideológiai szerint alakult a nemzetek sorsa, majd a második világháború utáni, a szocialista országokba történő bevándorlás nem volt számottevő az országok bezártsága miatt. A közép-kelet-európai rendszerváltozások után ezeket az országokat (kivéve Magyarországot) nem érintette a modern népvándorlás olyan mértékben, mint az Európai Unió néhány nyugatabbra vagy északabbra fekvő országát, ennek ellenére a népességük – a legfrissebb kutatásokat megismerve – mégis masszív ellenséges érzéseket táplál az idegenekkel szemben. A visegrádiak összessége a nyugati vagy az északi európai nemzetekkel szemben az átlagosnál jóval nagyobb problémának tartotta és tartja a migrációt, következésképpen napjainkban a V4-ek által a bevándorlással és menekültüggyel kapcsolatos közbeszéd nagymértékben eltér az Európai Unió centrumában képviseltektől. A térségben markánsan megnyilvánuló, idegenek iránt érzett előítéletes megnyilvánulások megértéséhez szükségesnek látszik a V4-ek három országára jellemző modernkori menekültpolitikát, majd már a négy országban végzett összehasonlító, idegenellenességre irányuló kutatásokat is bemutatni.

³ Visegrádi négyek: Több, mint aminek látszik. Elemzés. Migrációkutató Intézet. 2018. 03. 26.

www.migraciokutato.hu/hu/2018/03/26/visegradi-negyek-tobb-mint-aminek-latszik
Letöltés ideje: 2018. 12. 28.

Lengyel Köztársaság

Az ország földrajzi fekvése miatt a nemzetközi migrációs térképen előkelő helyet foglalt el, ugyanis az egyik legnagyobb bevándorló és menekülteket kibocsátó ország volt Európában, több mint kétszáz évig – írja Mikolajczyk (2002) tanulmányában.⁴ A második világháború után a környező országok vándorai vonzó munka- és letelepedési lehetőséget láthattak volna az országban, de a lengyel hatóságok politikai-ideológiai célokra hivatkozásból vagy gyakorlati okokból ekkor még nem voltak érdekeltek a nemzetközi menekültügyi együttműködésben. Az 1989 tavaszán bekövetkezett demokratikus változások hatására Lengyelország politikai, társadalmi és gazdasági szerkezete a térségben elhelyezkedő posztkommunista országokéhoz hasonlóan átalakult és kaput nyitott az érkező idegenek számára. A nemzetközi menekültügy vérkeringésébe való bekapcsolódást a Genfi Menekültügyi Egyezményhez és annak kiegészítő New York-i jegyzőkönyvéhez csatlakozás jelentette 1991-ben.⁵ A Szovjetunió felbomlása után (1990–1991) érkezett az első nagyobb menekülthullám (800 fő) a környező országokból, valós félelmet keltve a schengeni országokban, mivel az uniós csatlakozás előtt Lengyelország számított a schengeni övezeten kívüli első biztonságos országnak.⁶ Lengyelország

⁴ Mikolajczyk Barbara (2002): „Poland” In: New Asylum Countries Migration Control and Refugee Protection in an Enlarged European Union. Idézi: Stepper Péter: A kényszer migráció, mint biztonsági kihívás Közép-Európában: Eltérő percepciók, közös álláspont a visegrádi országokban. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Alprogram. Budapest, 2018. 57. o.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

⁵ A Lengyel Köztársaság csatlakozása a menekültek jogállásáról szóló, 1951. július 28-án Genfben megkötött egyezményhez. 1991. 11. 26.

<https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1991-119-516,16794477.html>

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

⁶ Lodzinski Slawomir: Refugees in Poland. (Menekültek Lengyelországban). International Journal of Sociology, 2018/39. 2009. 81–82. o.

https://www.researchgate.net/publication/275944520_Refugees_in_Poland

Letöltés ideje: 2018. 11. 30.

integrálódásának egyértelmű elvárása és feltétele volt az Európai Unió bevándorlási és menekültügyi joganyagának harmonizációja, melynek folytán szükségessé vált a lengyel jog menekültügyi részének uniós normákhoz igazítása.⁷

Az 1997-es lengyel alkotmány alapjogi szinten előírta a menekültek védelmi kötelezettségét. Emellett ugyanebben az évben megszületett a külföldiek jogállásáról szóló törvény (1999-ben lépett hatályba), amely az idegenek fogalmának meghatározását, a tartózkodás feltételeinek, a menekültstátusz feltételeinek és a menekültügyi őrizetnek a részletszabályait rögzítette, valamint a menedékkérők regisztrációjának kötelezettségét foglalta össze.⁸ A lengyel menekültügyi jogi kereteit adó törvények és rendeletek között meg kell említeni a külföldiek védelmét szolgáló 2003. június 13-án elfogadott törvényt (módosítva 2015. szeptember 10.), a 2003. június 13-i törvényt a Lengyel Köztársaság területén a külföldiek védelmének biztosításáról, a 2013. december 12-én elfogadott külföldiek jogállásáról szóló törvényt és a Belügyminisztérium rendeletét (2015. október 23.) a külföldiek tartózkodásának szabályairól.⁹

⁷ Kérdés volt, hogy az alkotmányban foglalt előírások alapján vagy a nemzetközi egyezményekben található jogszabályhelyek alapján indul-e meg a menekültügyi eljárás, vagyis rendezni kellett a belső jog és a nemzetközi jog viszonyát. Lengyelország dualista felfogást követett, így a nemzetközi egyezmények lengyel ratifikációja után a felek érvényesíthetik jogosultságaikat. Így az 1951-es genfi konvenció rendelkezései Lengyelország csatlakozásával közvetlenül alkalmazhatóvá váltak a lengyel jogrendszerben. Mikolajczyk Barbara (2002): „Poland” In: *New Asylum Countries Migration Control and Refugee Protection in an Enlarged European Union*. Idézi: Stepper Péter: Uo. 58. o. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf
Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

⁸ Mikolajczyk Barbara (2002): „Poland” In: *New Asylum Countries Migration Control and Refugee Protection in an Enlarged European Union*. Idézi: Stepper Péter (2018): Uo. 59–60. o.
http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf
Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

⁹ Országjelentés: Lengyelország. (Rusiłowicz Karolina – Łysienia Maja szerk.) A Menekültügyi Információs Adatbázis (AIDA) az Európai Menekültügyi és Emigránsok Tanácsa (ECRE) által kezelt adatbázis.
<http://www.asylumineurope.org/reports/country/poland/overview-legal-framework>

Habár az adatok azt mutatták, hogy a 2000 és 2005 közötti időszakban nem tartózkodott jelentős számú menekült közösség Lengyelországban, az Európai Unióhoz csatlakozás után 2004-től a lengyel jogban kialakult a „*megtűrt tartózkodás*”¹⁰ gyakorlata.¹¹ Az országban 2007 szeptemberében 17 menekültügyi központ működött, három vajdaságban, ahol 4 035 fő menedékkérő tartózkodott. Ennek fényében az európai Menekültügyi Támogató Hivatal (MHT) a bevándorlók iránti legjellemzőbb attitűdnek a fogadók részéről tapasztalt passzivitást emelte ki a jelentésében.¹²

A migrációs attitűdök lengyel megközelítése nem érthető meg teljesen, amíg nem vizsgáljuk meg a jelenlegi lengyel kormány bevándorlásellenes politikáját. 2014-től kezdve az irreguláris bevándorlók és menedékkérők egyértelműen biztonsági kihívást jelentettek a lengyel nemzet számára, annak ellenére, hogy az országban még 2016-ban is relatíve alacsony ma-

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

¹⁰ Megtűrt tartózkodás: a befogadottak egy évre szóló humanitárius célú tartózkodási engedéllyel rendelkeznek, amelyet minden évben újra meg kell hosszabbítaniuk. Munkavállalásuk csak munkavállalási engedély megszerzése esetén lehetséges, szociális jogosultságaik pedig igen szűk mezsgyén mozognak, mivel a szociális törvény hatálya rájuk nem terjed ki. Mindez végeredményben egy „*megtűrt*” állapotot eredményez.

Szakmai-módszertani útmutató a menekültek és oltalmazottak társadalmi beilleszkedését támogató családsegítő szolgálatok számára. Menedék-Migránsokat Segítő Egyesület Budapest. 2015. 11. o.

https://tudastar.menedek.hu/sites/default/files/csaladsegito_utmutato.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

¹¹ 2000 és 2005 között a csecsenföldi válságok területéről, a dél-oszét és az abház vidékéről, Bulgáriából, Romániából, de már az olyan távoli országokból, mint Elefántcsontpart, Sierra Leone, Ruanda és Nepál is érkeztek menedékkérelmek. A legtöbbet afgánok, örmények, pakisztániak, bangladesiek, indiaiak és irakiak nyújtották be.

Mikolajczyk Barbara (2002): „Poland”. *New Asylum Countries Migration Control and Refugee Protection in an Enlarged European Union*. Idézi: Steppert Péter (2018): Uo. 57. o.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

¹²A Review of Empirical Surveys of Asylum Related Migrants. European Asylum Support Office. EASO. 2018. June. 84. o.

<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/easo-review-surveys-1-2.pdf>

Letöltés: 2018. 12. 04.

radt a menedékért folyamodók száma. A menekültek azok, akiket fel lehet használni a fenyegetés megtestesítésére, és az ilyen ellenséges megközelítés erőszakhoz vezethet, ahogy több fenyegetés, támadás, zavargás is történt az országban, megtűzdelve rasszista megnyilvánulásokkal – vélekedett Gabrižová 2017-ben, egy a V4-ek és az EU jövőjéről szervezett konferencián.¹³

A 2015 októberében hatalomra került lengyel kormány (a Jog és Igazságosság Pártja vezetésével) vehemens bevándorlásellenes politikát folytat, és Lengyelország egyike azoknak a tagállamoknak, amelyek egyetlen menekültet sem fogadtak be – állítják a Political Capital munkatársai.¹⁴ 2017 májusában a pápa felhívást intézett a lengyel kormányhoz a menekültek befogadásának és egy humanitárius folyosó létrehozásának érdekében. Felmerült a háborúban sebesültek vagy traumatizált menekülő gyermekek számára humanitárius vízumok kiadása is, lehetővé téve, hogy legálisan lépjenek az ország területére és lengyel kórházban részesüljenek orvosi ellátásban. Ugyancsak napirendre került a lengyel menekültügyben a piacgazdaság munkaerőhiányának az enyhítésére a „zöldkártya” gondolata, amely lehetővé tenné a munkavállalóknak (elsősorban az ukránoknak), hogy idővel az egész családjukat is áttelepíthessék az országba. A kártya egyike a 2020-ig megvalósítandó lengyel Felelős Fejlesztési Terv alapvető elemeinek. A kötelező menekült-áttelepítés ellenzésén túl Lengyelország szót emelt a menekültek származási országaiban és

¹³ Gabrižová Zuzana, Zachová Aneta, Kokoszcyński Krzysztof, Zgut Edit (2017): A V4-ek és az Eu jövője. Visegrád és a migráció. Lengyelország: Segítsük a származási országokat. Political Capital, 2017. 03. 27.–03. 31.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/EA_SPECIAL_032017_Visegrad_and_future_of_the_Europe-an_Union_HUN.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

¹⁴ Juhász Attila, Molnár Csaba, Zgut Edit: Bevándorlóellenes nézetek: regionális trendek. In: Menekültügy és migráció Magyarországon. Heinrich-Böll-Stiftung, Prága 2017. Political Capital. Budapest, 2017. 28–29. o.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

a perifériákon történő segélyezés fokozásáért, s kiállt amellett, hogy a válság kiváltó okaival kell foglalkozni.¹⁵

A politikai mobilizáció által a közvéleményre gyakorolt hatás, ezáltal annak alakítása nem elhanyagolható tényező a lengyel társadalomban sem. Bár a migráció kérdése nem élvez akkora prioritást, mint a visegrádi régió többi országában, a lengyel kormány időről időre hangot ad abbéli határozott elképzelésének, miszerint nem tűri, hogy bárki is menekültek befogadására kényszerítse az országot. Mariusz Błaszczak belügyminiszter úgy véli, a már Európában tartózkodó migránsok tervezett újraelosztása nem oldja meg a problémát, az csupán arra alkalmas, hogy még több migránst csalogasson Európába.¹⁶ 2017 júniusában a lengyel Piac- és Társadalomkutató Intézet (IBRiS) reprezentatív közvélemény-kutatást végzett az országban arról, hogy támogatják, vagy ellenzik a menekültek befogadását az országba? A kérdezettek több mint fele (53,7%-a) válaszolt, s közülük 60,4% ellenezte és 33,6%-a támogatta a befogadást, a nem válaszolt vagy nem tudta válasz elenyésző százalékban jelent meg (6%).¹⁷

¹⁵ A lengyelországi munkaerőhiány miatt az ukrán munkások beáramlása politikailag és gazdaságilag is hasznos a kormányzó PiS pártnak, hiszen ezzel sikerült tompítani az EU bírálatait, amiért Varsó nem hajlandó migránsokat befogadni a Közel-Keletről. Hosszabb távon azonban az ukránokat érintő EU-s vízumkötelezettség eltörlése arra bátoríthatja őket, hogy Nyugatra – tehát ne Lengyelországba – költözzenek.

Juhász et al (2017): Bevándorlóellenes nézetek: regionális trendek. Uo. 29–30. o.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

¹⁶ Gabrižová Zuzana, Zachová Aneta, Kokoszcyński Krzysztof, Zgut Edit (2017): A V4-ek és az Eu jövője. Uo. 3. o.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/EA_SPECIAL_032017_Visegrad_and_future_of_the_European_Union_HUN.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 04.

¹⁷ Dąbrowska Zuzanna (2017): IBRiS felmérés: 60,4 százalék. A lengyelek nem akarnak menekülteket fogadni. Rzeczpospolita, 2017. 06. 16.

<https://www.rp.pl/Spoleczenstwo/306159882-Sondaz-IBRiS-604-proc-Polakow-nie-chce-przyjecia-uchodzcow.html>

Letöltés ideje: 2019. 01. 05.

A növekvő számú bevándorló, a társadalmi-kulturális ellentétek, a migrációval kapcsolatos veszélyérzet, a közbeszédben megjelenített fel-erősödött félelmek néha jellegükben eltérő, de alapjaikban igencsak hasonló koncepciókat produkáltak, ugyanis a visegrádi régió országaiban létezik egy olyan közös gondolati struktúra, amely mind a négy ország menekültügyi politikájának alakítására hatott.

Szlovák Köztársaság

Szlovákia a Genfi Menekültügyi Egyezmény 1993. február 4-i aláírása után¹⁸ ugyan kikerült a nemzetközi elszigeteltségből, ennek ellenére egy nagyon szigorú és eltántorító migrációs és menekültügyi eljárást tudott magáénak, ellenezve minden további harmonizációra és a tehermegosztásra vonatkozó, az Európai Unió részéről történő kezdeményezést.¹⁹ A menekültek helyzetére vonatkozó Egyezményhez csatlakozás után a Tanács 2001/55. sz. irányelve²⁰ (2001. július 20.) a tömeges beáramlásra kényszerült személyek ideiglenes védelmének előmozdítására irányuló

¹⁸ A menekültek jogállásáról szóló jegyzőkönyv New York, 1967. január 31. https://treaties.un.org/pages/ShowMTDSGDDetails.aspx?src=UNTSOONLINE&tabid=2&mtdsg_no=V-5&chapter=5&lang=en

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

¹⁹ 1993 és 2004 között Szlovákia évente nem több mint 80 személy számára biztosított csak menekültstátuszt, annak ellenére, hogy 2003-ban és 2004-ben több mint 10 000 menedékkérelmet nyújtottak be.

Gabrižová Zuzana, Aneta Zachová Aneta, Kokoszczyński Krzysztof, Zgut Edit (2017): A V4-ek és az EU jövője. Uo. 2. p.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/EA_SPECIAL_032017_Vi-segrad_and_future_of_the_European_Union_HUN.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

²⁰ A Tanács 2001/55/EK irányelve (2001. július 20.) a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/?locale=>

Letöltés ideje: 2018. 12. 14.

intézkedések alkalmazását javasolta Szlovákiának is. Egy év múlva a menekültügyről és az ezzel kapcsolatos jogi aktusok módosításáról szóló 480/2002. számú törvény (2002. június 20.) már az integráció előtti jogharmonizációt szolgálta.²¹ Az Európai Unióhoz csatlakozás után 2004-ben az európai irányelvek szlovák átültetésének gyakorlati megvalósítása a diszkrimináció elleni törvény alkalmazásában (365/2004. számú törvény, 2004. május 20.),²² a menedékjogi törvény módosításában (2008. január 1.), a menekültstátusz minimális normáinak megadására és visszavonására vonatkozó intézkedésekben és a migráció kezelésének integrált modellje kialakításában öltött testet. Az új menekültügyi törvény 2007 tavaszán (2007. március 8.) már a kiegészítő védelem fogalmát is tartalmazta, 2008 elején (2008. január 31.) pedig a menedéjog további módosításairól is döntés született.²³

Az európai uniós jognak a szlovák jogrendbe történő átültetése pozitív hatással van az ország menekültpolitikájára – fejti ki Hurna (2012). Bár a Szlovák Köztársaság általában csak a vonatkozó irányelvekben megkövetelt minimumkövetelményeket fogadja el, de a minimum elfogadása is kedvezően járul hozzá a nemzeti menekültügyi rendszer további fejlesztéséhez.²⁴

²¹ EUR-Lex. 480/2002. számú törvény.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/55/oj/?locale=hu>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

²² A 365/2004. számú törvény az egyes területeken való egyenlő bánásmódról és a hátrányos megkülönböztetés elleni védelemről, valamint némely törvények módosításáról és kiegészítéséről (diszkrimináció elleni törvény).

<http://torvenytar.sk/zakon-163>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

²³ EUR-Lex. Dokumentum 52009DC0687

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/?uri=CELEX%3A52009DC0687>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

²⁴ Hurna Lucia (2012): Asylum legal framework and policy of the Slovak Republic. *Jurisprudencija Jurisprudence*, 2012, 19 (4), 1402–1403. pp.

https://www.mruni.eu/upload/iblock/53a/009_hurna.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

2014 előtt a csekély számú bevándorló és a velük kapcsolatos intézkedések rendszerszintű hiánya támasztotta alá az ország relatív passzivitását és semlegességét a menekültügyi kérdésekben. Északi szomszédunk azonban az uniós integráció után is kulturálisan homogén országnak számított, mivel nem telepedett le nagyobb menekültnépesség az ország területén, így a későbbiekben, a nagy 2015-ös menekülthullám idején a kérelmezők tömeges érkezésével kapcsolatban elvárható menekültügyi tenivalókról csak csekély tapasztalata volt Szlovákiának.²⁵

A 2015-ös év migrációs hulláma után – jöllehet ebben az évben 84 787 külföldi tartózkodott az országban, ami kevesebb, mint a szlovák lakosság 1,5%-a – hasonlóan a visegrádi régió többi országához, erősen negatív színezetű politikai retorikák jelentek meg a közbeszédben arról, hogy a menedékkérők (főként muszlimok) érkezése milyen mértékben fenyegeti az európai és nemzeti identitást, vallást és kultúrát.²⁶

Michal Kentoš (2015), a Szlovák Tudományos Akadémia (SAV) Társadalomtudományi Intézetének igazgatója szerint az öt és fél milliós Szlovákia, amely az életszínvonal terén jócskán elmaradt a fejlett nyugat-európai államok mögött, nem volt vonzó a bevándorlók számára, tehát nem volt célország. Északi szomszédunkat nem bombázták tömegesen a menedékjogi kérelmek áradatával, ennek ellenére „*Szlovákia polgárainak*

²⁵ 1993 óta Szlovákiában 58 ezer idegen kérelmezett menedékjogot, ezek közül 50 ezer meg sem várta a döntést, a maradék 8 500-ból azonban csak 650 kérelmet hagytak jóvá. Bevándorlók. Európa és Szlovákia: minden, amit a menekültkérdésről tudni kell. PARAMETER, 2015. 06. 19.

<https://parameter.sk/rovat/belfold/2015/06/19/bevandorlok-europa-es-szlovakia-minden-amit-menekultkerdesrol-tudni-kell>

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

²⁶ Stepper Péter (2018): A kényszermigráció, mint biztonsági kihívás Közép-Európában: Eltérő percepciók, közös álláspont a visegrádi országokban. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Alprogram, Budapest, 2018. 81. p.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

viszonyulása a bevándorlókhoz már 2015 előtt is enyhén elutasítóbb volt a többi Európai Unió ország lakosságáénál” – nyilatkozta Kentoš.²⁷

Bár Szlovákia lényegében nem volt kitéve a migránsok tömeges érkezésének, a harmadik Fico kabinet (2016. március 23. – 2018. március 22.) mégis kezdettől fogva radikálisan ráirányította a társadalom figyelmét az illegális menekültáradat veszélyeire. A kampányplakátokra többek között a „*megvédjük Szlovákiát*” szlogen került,²⁸ és a bevándorlókra irányuló közbeszédben ekkortájt prioritást élvezett a muszlimok kulturális összeférhetetlensége. „*Furcsának tűnhet, de sajnálom: az iszlámnak nincs helye Szlovákiában*” – nyilatkozta Fico.²⁹ Az ország lakossága az európai uniós átlaghoz képest már nemcsak az alapvető életkörülményeinek romlásától tartott, de a közpolitikában problémaként merült fel a lehetőség, mely szerint a kulturális élet alakulásának negatív befolyásolása mellett a migránsok már biztonságpolitikai veszélyt is jelenthetnek. Fico nyilatkozatai egyértelművé tették véleményét: „*Az Európába érkező bevándorlók nem akarnak Szlovákiában maradni, itt nincs meg a vallásuk alapja, rokonaik sem, így mindenképpen el fognak menekülni.*”³⁰

Pozsony Európai Unió Elnökségének (2016. július–december) féléves időszaka alatt azonban Magyarország északi szomszédja számára fontos

²⁷ Bevándorlóktól való félelmek Szlovákiában. Felvidék, ma. (Szlovákiai magyar hírportál) 2015. 07. 15.

<https://felvidek.ma/2015/07/bevadorloktol-valo-felelmek-szlovakiaban/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

²⁸ Bugár Árpád (2016): Migráció és kampány. Szlovákia nem akar muszlim közösséget. Hetek, Pozsony 2016. 01. 15. (XX/02)

http://www.hetek.hu/kulfold/201601/migracio_es_kampany

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

²⁹ Chadwick Vincet (2016): Robert Fico: ‘Islam has no place in Slovakia. POLITICO, 2016. 05. 26. <https://www.politico.eu/article/robert-fico-islam-no-place-news-slovakia-muslim-refugee>

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

³⁰ O’Grady Siobhán (2015): Slovakia to EU: We’ll Take Migrants If They Are Christians. Foreign Policy, 2015. 08. 19. p.

<https://foreignpolicy.com/2015/09/08/they-are-not-even-going-to-like-it-here-and-other-european-excuses-to-avoid-refugees/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

volt finomítani saját migrációs retorikáján – állítják a Political Capital munkatársai. A kabinet olyan megoldást szeretett volna találni a menekültválságra, mely tompítja a véleménykülönbségek meglétét az Európai Unió és a saját országa között. Ennek eredményeként a szlovák elnökség a „*rugalmas szolidaritáson*” alapuló megközelítést javasolta a bevándorlás problémáinak orvosolására.³¹

A kabinet a „*rugalmas*” kifejezést rövid idő múlva a „*hatékonyra*” cserélte, azonban ez mit sem változtatott a szlovák társadalom bevándorlásellenességén, ugyanis a lakosság nagy többsége tiltakozott a Közel-Keletről vagy Észak-Afrikából érkező menekültek befogadása ellen, illetve veszélyesnek tartotta a migránsokat, azok másféle vallása, kultúrája miatt – írja Bugár (2016) az év első napjaiban. Szlovákia ilyen szempontból az EU egyik legkonzervatívabb társadalma (a lakosság mintegy 70%-a római katolikus, mintegy 90%-a keresztény), és az egyetlen tagország, ahol hivatalosan mecset sem működik. Nem is működhet, hiszen elismert muszlim egyház sincs, és előre láthatólag egyhamar nem is lesz. A muszlimok száma csak mintegy ötezer főre tehető az országban, az egyházi regisztrációhoz pedig húszezer fő támogató aláírása szükségeltetik.³²

Szlovákiában egy 2016-os felmérés alapján a válaszadók 63%-a tartotta biztonsági fenyegetésnek a harmadik országból érkezők bevándorlását, és 70%-a ellenezte a kötelező kvótán alapuló betelepítést. Egy másik fel-

³¹ A „*rugalmas szolidaritás*” – melyet később „*hatékony szolidaritásra*” cseréltek –, lehetővé tenné a tagállamok számára, hogy maguk válasszák meg, miként kívánnak hozzájárulni az EU-szolidaritáshoz, ahelyett, hogy kényszerítve lennének egy kötelező betelepítési kvótának megfelelően bizonyos számú menekült befogadására. Juhász Attila, Molnár Csaba, Zgut Edit (2017): Bevándorlóellenes nézetek: regionális trendek. Regionális kitekintés. In: Menekültügy és migráció Magyarországon. Heinrich-Böll-Stiftung, Prága, 2017. Political Capital | Budapest 2017. 26. p.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

³² Bugár Árpád (2016): Migráció és kampány. Szlovákia nem akar muszlim közösséget. Uo.

http://www.hetek.hu/kulfold/201601/migracio_es_kampany

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

mérés szerint a válaszolók 70%-a félt a bevándorlóktól.³³ Pozsony mindazonáltal több szinten is szerepet vállalt a menedékkérők megsegítésében és befogadásában – erősítette meg Achbergerová, a szlovák Migrációs Hivatal Migráció és Integráció osztályának vezetője.³⁴

A visegrádi országok Nemzeti Integrációs Értékelési Mechanizmusa nevű projekt (a V4 NIEM 2017 szeptemberétől 2019 szeptemberéig tartó kutatását a Visegrádi Alap finanszírozza) szerint a nemzetközi védelmet élvező személyek száma nem haladja meg a visegrádi országok összlakosságának 0,03%-át, amelyből a Szlovák Köztársaságra összesen 0,01% jut. A projekt 2017 májusában történő felmérése szerint a szlovákok 78%-a véli úgy, hogy a migránsok nem jelentenek pozitív hozadékat az országnak, és csak 14%-uk gondolja, hogy gazdagítják az országot.³⁵ Az ország 2017-ben az első öt ország között végzett a ranglistán, akik legin-

³³ Balečková Martina, Olejarová Barbora (2018): Migration as a Political and Public Phenomenon: The Case of Slovakia. Idézi: Migrációkutató Intézet: Visegrádi négyek: Több, mint aminek látszik. Elemzés, 2018. 03. 26.

www.migraciokutato.hu/hu/2018/03/26/visegradi-negyek-tobb-mint-aminek-latszik/
Letöltés ideje: 2018. 12. 28.

³⁴ 2015 végén Szlovákia önként befogadott 149 iraki keresztényt; vállalta 100 menekült befogadását Görögországból; vállalta, hogy 2021-ig egyetemi ösztöndíjat nyújt menekülteknek; több tranzitközpontot üzemeltetett. Ausztriát is kisegítette, amikor több mint ezer menekültet szállásolt el ideiglenesen, akik Ausztriában adták be kérelmüket. Bevándorlóktól való félelmek Szlovákiában. Felvidék, ma. 2015. 07. 15. Uo. <https://felvidek.ma/2015/07/bevandorloktol-valo-felelmek-szlovakiaban/>
Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

³⁵A projekt Szlovákiát érintő adataiból kiderül, hogy 2016 végére a Szlovákiában nemzetközi védelmet élvező személyek száma összesen 460 volt, akiket a lakosság egyáltalán nem szívesen fogadott be. 2016-ban Szlovákiában összesen százan folyamodtak menedékkéért, ebből tizenöten pakisztániak, tizenöten ukránok, tízen szíriaiak voltak, hasonlóképpen tíz-tíz afganisztáni és iraki volt, negyven menedékkérő pedig más országból származott. (Felvidék, ma. 2018. 02. 12.) <https://felvidek.ma/2018/02/a-v4-ek-lakossaga-nem-szivesen-fogadja-be-a-menekulteket/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

kább elutasították a bevándorlókat.³⁶ Pavelková (2016) ezt az ellenséges attitűdöt Kelet-Európa „*együttérzési hiányának*” nevezi.

A Szlovák Köztársaságba érkező bevándorló képe napjainkban a lakosság többségének a szemében nem a háborús üldözött, hanem a gazdasági bevándorló, aki a szlovákok jólétét veszélyezteti. A szlovák bevándorláspolitikát elsősorban a nemzetbiztonság vezérelti, de megjelent a valósi különbözőségek okozta feszültség kérdése is. Az említett tényezők lehetnek az okai annak, hogy a Szlovák Köztársaság a bevándorlók számára inkább tranzit-, mint célország marad. Északi szomszédunk így tökéletes példaként szolgálhat arra, hogy a kedvezőtlen helyi tényezők és a hátrányos szakpolitikák kombinációja hogyan segítheti hathatósan a bevándorlók elijesztését – vélekedik Pavelková (2016).³⁷ A Szlovák Köztársaság menedékjogi szakpolitikájában iránymutatónak a jövőben is az Európai Unió jogi keretei maradnak, mivel az ország menekültügyi intézményesítésének nincsenek a múltba visszanyúló, példaként szolgáló saját hagyományai.

Cseh Köztársaság

Az 1989-es politikai átmenetet követően a Cseh Köztársaság is a demokratizálódás útjára lépett, így az újabb politikai, társadalmi, gazdasági, jogi reformok bevezetése elkerülhetetlenné vált. A kilencvenes években a visegrádi régió összes országa ratifikálta a Genfi Menekültügyi Egyezményt, így a Cseh Köztársaság is (1993. május 11.), amely dokumentum

³⁶ A V4-ek lakossága nem szívesen fogadja be a menekülteket. Felvidék, ma. (Szlovákiai magyar hírportál) 2018. 02.

<http://www.korkep.sk/cikkek/tarsadalom/2017/08/27/szlovakia-a-vilag-5-orszaga-kozott-akik-elutasitjak-a-migrantsokat>

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

³⁷ Pavelková Zuzana (2016): Can the Wizards and Witches Fix Slovak Asylum and Migration Policy? Visegrad Revue, 2016. 01. 08.

<http://visegradrevue.eu/can-the-wizards-and-witches-fix-slovak-asylum-and-migration-policy/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 07.

ettől kezdve a cseh menekültügyi struktúra alapjául szolgált, és a legfontosabb útmutatójává lett a menekültek jogállásának megítélésében.

Csehszlovákia állami vezetése már a szocialista éra idejében is szívesen látta a vendégmunkásként érkező vietnámiakat, de a menedékkérők első nagy hullámát a cseh rendszerváltozás után leginkább az afgánok, a volt Jugoszlávia, Srí Lanka és Irak állampolgárai, valamint a Koszovóból érkezők tették ki. Ennek ellenére a V4-ek országaiban, így Csehországban is lényegében jelentéktelen kérdés volt a menekültügy 2005 előtt, a bevándorlóknak a nyugati országokéhoz hasonlított alacsony száma miatt. Az 1995-ös évben a csehek megkezdték a jogharmonizációs munkát az uniós csatlakozás reményében, és 1999-ben elfogadták az első menekültügyi törvényüket (1999. évi 325. sz. törvény), mely a menekültügyi eljárásokat és a külföldiek tartózkodási jogát és státuszát szabályozta.³⁸ A menekültügyi törvény az úgynevezett menedékjogi létesítmények három típusát határozta meg (fogadási, tartózkodási és integrációs intézmények), és a Cseh Köztársaság Belügyminisztériumának (MI) hatásköre alá tartozott, amely az ország menekültügyének fő döntéshozó szerve volt.³⁹

A Cseh Köztársaság, hasonlóan a visegrádi társországoihoz, a kilencvenes évek közepétől nem nézett szembe nagyszámú migrációs tömeggel. Ebben a történelmi periódusban a cseh menekültügyi intézményeiben ezernél is kevesebb menekültstátuszra való jogosultság, vagyis pozitív döntés született, viszont az elutasítások és a kérelmek megszüntetése csaknem minden évben meghaladta a 90%-ot. A 2000 és 2004 közötti szakasz tekinthető azon időszaknak, amikor Prágában az európai uniós normák folyamatos jogharmonizációja folyt. 2004-től az országban csitult a migráció okozta bevándorlás, ekkor a menekültstátuszt biztosító dönté-

³⁸ Kopecká, Helena (2015): Uo. 47. o.

http://corvinusculture.com/wp-content/uploads/2016/02/biztpol_affairs_3.2.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 10.

³⁹ Pavelková Zuzana (2015): Capacities and challenges of czech asylum and detention facilities. Biztpol Affairs, 2015 summer vol.3. no.2. Budapest, 2015. 20. p.

http://corvinusculture.com/wp-content/uploads/2016/02/biztpol_affairs_3.2.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 10.

sek száma rendkívül csekély volt, nem érte el az évi kétszáz főt.⁴⁰ Joggal állítható, hogy a Cseh Köztársaság sem az európai integrációja előtt, sem azon túl, sem a későbbi nagy migránshullámokkor nem vált befogadó célországgá.

Az alábbi, 1. táblázatban feltüntetett adatok az Európai Unióba integrálódás előtti periódus (9 év) menedékkérelmezőinek számát mutatják.

Év	Új menedékkérelmek	Pozitív döntések	Elutasítások és az eljárás megszüntetése
1996	2 211	162	2 049 (92%)
1997	2 109	96	2 013 (95%)
1998	4 085	78	4 007 (98%)
1999	7 220	80	7 140 (98%)
2000	8 788	133	8 655 (98%)
2001	18 094	83	18 011(99%)
2002	8 484	103	8 381 (98%)
2003	11 396	208	11 118 (97%)
2004	5 459	142	5 317 (97%)

1. számú táblázat
Menedékjog iránti kérelmek a Cseh Köztársaságban
1996–2004 (UNHCR, 2005)

2015 után először a koszovóiak megindulása, majd főként a szíriai polgárháború miatt menedékkérelmet benyújtók számának emelkedése miatt egyre inkább politikai napirendre került a cseh menekültügyi kérdés, mely 2015 után a visegrádi csoportban beindult szekularizációs folyamat kapcsán megosztotta a cseh politikusok álláspontját. Jóllehet nagyon alacsony számban élnek idegenek az országban ebben az időszakban

⁴⁰ Kopecká Helena (2015): Uo. 49. o.

http://corvinusculture.com/wp-content/uploads/2016/02/biztpol_affairs_3.2.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 10.

is, a csehek menekültellenes hangulatának kialakulásában érdekes módon a közvetlen tapasztalat hiánya nagy szerepet játszhatott.⁴¹ Ezt az állítást korábbi felmérésekre alapozva a Cseh Tudományos Akadémia kutatói is megerősítették: a menekültekkel szemben általában elutasítóbb egy olyan társadalom, ahol nem volt közvetlen érintkezés a menekültek és a többségi társadalom között – állapították meg 2015 júliusában.⁴²

A menekültkérdés egyébként abszolút prioritást élvezett és élvez napjainkban is a menekülteket leginkább elutasító társadalmakban. A Focus Intézet kutatásának eredményei szerint a Cseh Köztársaságban a 2015. októberi adatok alapján a megkérdezettek 91%-a tette első helyre a társadalmat érintő fontos problémák közül a menekültkérdést. A további felmérésekből az is kiderült, hogy tovább csökkent azon csehek aránya, akik a menekültek akár ideiglenes befogadását is támogatnák. A Prágai Akadémia Közvéleménykutató Intézete (CVVM) 2015. novemberi felmérésében a nyilatkozó csehek 79%-a szerint fenyegetik a bevándorlók országuk biztonságát.⁴³ Ugyanebben az időszakban – Bečka és munka-

⁴¹ Csehország kevés menekültöt fogadott be: négyszáz menekült befogadását vállalták el 2015-ben, hétszáz menekültet 2016-ban és tovább négyszázat 2017-ben. 1 335 személyből négyszázhatvannak a menedékkérelmét fogadták el (ötvenöt menekült, háromszázkilencven oltalmazott, tizenöt egyéb humanitárius okból védendő személy).

Stepper Péter (2018): A kényszermigráció, mint biztonsági kihívás Közép-Európában: Eltérő percepciók, közös álláspont a visegrádi országokban. Uo. 89. p.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2019. 01. 07.

⁴² Egy 2015. júliusi közvélemény-kutatás adatai azt mutatták, hogy a cseh lakosság 72%-a ellenzi, hogy Észak-Afrikából érkezők számára nyújtsa Csehország menedékjogot, 71%-uk ellenezte ezt a szíriaiak esetében, 44%-uk pedig elutasította, hogy ukránoknak nyújtsanak humanitárius védelmet.

Juhász Attila, Molnár Csaba, Zgut Edit (2017): Uo. 29. p.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 10.

⁴³ Amíg 2015. szeptemberben a csehek 44%-a gondolta pozitívnak a menekültek ideiglenes befogadását, októberben 41%-uk, novemberben már csak 35%-uk vélekedett így. 2015 novemberében már a megkérdezettek 59%-a mondott határozottan nemet. A cseh felmérés november 9-én, tehát a párizsi terrortámadások előtt készült.

társai megállapításai szerint (2018) – a cseh média az iszlámhoz kapcsolta a tömeges migráció és terrorizmus kockázatát.^{44,45} A migrációs válság kitörésének évében a Cseh Szociológia Intézet közvetlenül a következő év, azaz 2016. januári felmérése alapján a válaszolók 61%-a szerint még háborús övezetekből sem lenne szabad befogadni menekülteket, 32%-uk pedig csak egy korlátozott, ideiglenes időtartamig nyújtana számukra védelmet. 79%-uk válaszolta azt, hogy Észak-Afrikából semmilyen körülmények között nem fogadna be senkit. 2017 februárjában egy következő felmérés azt mutatta, hogy közel minden harmadik válaszoló (31%) komoly veszélynek tartotta a migrációt.⁴⁶

Bötös Botond: Egyre nagyobb Csehországban a menekültek elutasítása. INDEX, 2015. 11. 30.

https://index.hu/kulfold/2015/11/30/tovabb_novekedett_csehorszagban_a_menekultek_elutasitasa/

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁴⁴ Milan Chovanec (CSSD) belügyminiszter a Zastávka Brna településen kialakított menekülttáborban és a posrtonai őrizeti központban történt látogatása után kiemelte, hogy „Csehország továbbra is tranzitország, a kérelmezők tovább akarnak jutni Nyugatra.” Milos Zeman, a Cseh Köztársaság elnöke 2015. karácsonyi televíziós beszédében arra figyelmeztetett, hogy a menedékkérők üdvözlése és a vendégbarátság európai kultúrája naiv, kártékony és veszélyes.

Stepper Péter: A kényszermigráció, mint biztonsági kihívás Közép-Európában: Eltérő percepciók, közös álláspont a visegrádi országokban. Uo. 2018. 92. o.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

⁴⁵ Bečka Jan, Duboš Bohumil, Gantner Filip, Landovský Jakub, Pítrová Lenka, Riegl Martin, Waitzmanová Scarlett (2018): Migration as a Political and Public Phenomenon: The Case of Czech Republic.

Idézi: Migrációkutató Intézet: A visegrádi négyek: Több, mint aminek látszik. 2018. 03. 26.

<https://www.migraciokutato.hu/hu/2018/03/26/visegradi-negyek-tobb-mint-aminek-latszik/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁴⁶ Migrációkutató Intézet: A visegrádi négyek. Több, mint aminek látszik. 2018. 03. 26.

<https://www.migraciokutato.hu/hu/2018/03/26/visegradi-negyek-tobb-mint-aminek-latszik/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

A Cseh Köztársaságban a politikai közbeszéd hatására is kialakulhatott a félelem az ellenőrizetlen bevándorlástól, és annak biztonsági kockázataitól. Így felmerültek az átlagos, normál politikai eljárástól eltérő gyakorlatok ötletei, például egy terrorizmus ellenes törvénytervezet benyújtása, amely különleges jogköröket biztosítana a kormánynak, illetve egy, a bankszámlák megfigyelésére, adott esetben befagyasztására lehetőséget adó tervezet. A cseh kormány ugyanakkor komoly erőfeszítéseket tett a menekültek integrációját segítő rendszer fejlesztése érdekében, elindítva az úgynevezett Állami Integrációs programot.⁴⁷

A jelenlegi cseh menekültügyi trendeket viszonylag egyszerű módon össze lehet foglalni: a menedékkérők a háborús konfliktusokkal sújtott származási országokból érkeztek, nemzetközi védelmet kerestek. A Cseh Köztársaság menekültügyi szakpolitikája továbbra is tranzitországnak tekinti saját államát, és ennek fényében cselekszik. A jelenlegi, dinamikus helyzet valószínűleg nagyobb igényeket támaszt majd a cseh menekültügyi rendszerrel szemben, és nagyobb szolidaritást és felelősséget kívánna a bevándorlók ügyében – vélekedik Kopeczka.⁴⁸

A visegrádi országok modernkori menekültválságra adott reakcióit összegezve elmondható, hogy hasonlóságot mutatnak, mind a menekültügyi eljárások, mind a bevándorlók száma, mind a politikai közbeszéd, mind az idegeneket be- és elfogadó attitűdjeik tekintetében. Az Eurobarometer⁴⁹ felmérései és a Századvég Project 28⁵⁰ közvélemény-

⁴⁷Juhász Attila, Molnár Csaba, Zgut Edit (2017): Bevándorlóellenes nézetek: regionális kitekintés. Uo. 2019. 29. o.

http://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/HUNGARY_BOOK_HU_BOOK_ONLINE.pdf

⁴⁸ Kopeczka Helena: General trends of asylum applications in the czech republic. Biztpol Affairs, 2015 summer Vol.3. No.2. Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Uo. 2015. 47–54. o.

http://corvinusculture.com/wp-content/uploads/2016/02/biztpol_affairs_3.2.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 11

⁴⁹ Standard Eurobarométer. Az Európai Bizottság közvéleménye.

<http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD>

Letöltve: 2018. 12. 19.

kutatásaiban napvilágot látott eredményeinek ismeretében kiderült, hogy az Európai Unió keleti részein fekvő nemzetek magasabb fokú elutasítást mutatnak a migrációval kapcsolatban, mely folyamat összefügg a közép-kelet-európai társadalmak magasabb fokú etnikai homogenitásával, az idegenek társadalmi integrációjára felhasználható források szűkösségével, a történelmükből fakadó, az előző rendszer alatti bezártsággal és a rendszerváltozásukkor elinduló demokratikus folyamatokkal, valamint a visszanyert szuverenitás féltésével.⁵¹ Következésképpen a visegrádi országok a jövőben is várhatóan eltérő véleményeket fogalmaznak majd meg a menekültügyi szakpolitika kérdéseiről és azok reformterveiről, mint nyugat-európai társországaik.

A V4-ek idegenekkel kapcsolatos attitűdjeinek összehasonlítása a nemzetközi kutatásokban

A közép-kelet-európai országcsoport idegenek iránti ellenséges attitűdjeinek összehasonlításakor meglepően sok párhuzam mutatkozott a nemzetközi vizsgálatok eredményeiben. Úgy tűnik, ebben a régióban a rendszerváltoztatásuk után demokratizálódott társadalmakban nem enyhült a bevándorlókkal szembeni türelmetlenség. Ennek oka – ahogy Fekete és Sarlós említi – az lehet, hogy a gondolati rendszerükben egyszerre van jelen a kulturális közösség tagjaihoz fűződő erős kötelék és a más kulturális rendszerekkel szemben kifejtett erős elkülönülés.⁵² A közös kelet-közép-európai történelmi lét során kialakult és a magyar szerzőpáros által is em-

⁵⁰ Wer is Europe heading? The project 28 survey in 2018. <http://project28.eu/project28/>
Letöltve: 2018. 12. 19.

⁵¹ Migrációkutató Intézet: A visegrádi négyek: Több, mint aminek látszik. 2018. 03. 26. <https://www.migraciokutato.hu/hu/2018/03/26/visegradi-negyek-tobb-mint-aminek-lat-szik/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁵² Fekete Mariann, Sarlós Gábor: Identitás és elutasítás – előítéletesség az európai országokban. *Belvedere Meridionale*. XXV. 4. 2013. 34. o.

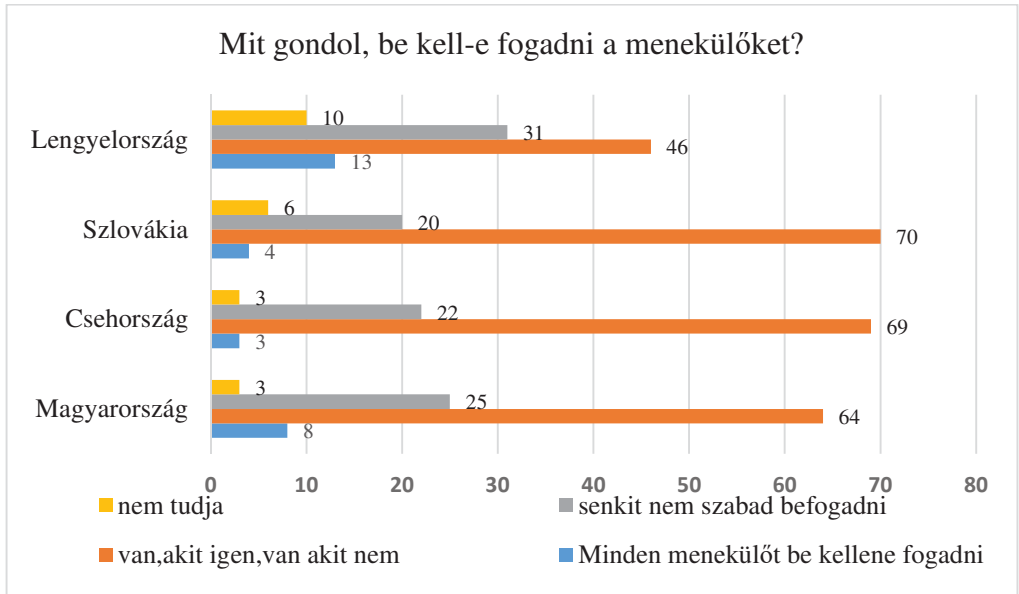
http://www.belvedere-meridionale.hu/lapszamok/2013-4/03_fekete-sarlos_2013_4.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

lített gondolkodásmódbeli hasonlóságok felbukkannak-e a vizsgált régió országaiban a modernkori migráció megítélésénél, különös tekintettel a befogadási hajlandóságra? Milyen mértékben befolyásolják a múltban gyökerező nemzeti sajátosságok a többségi társadalmak idegenek iránti, a jelenben kialakuló előítéletességét? Reményeim szerint az alábbi nemzetközi kutatások eredményei várhatóan választ adnak a feltett kérdésekre.

2005-ben a CEORG (Central European Opinion Research Group)⁵³ kutatási együttműködés keretében végzett vizsgálatokat a V4 országainak befogadási hajlandóságáról, ekkor még kiugróan magas volt a mérlegelők százalékos aránya mind a Szlovák Köztársaság, mind a Cseh Köztársaság, de még hazánk esetében is. A nyílt elutasítás itt még egyik régiós társországban sem haladta meg a 2015-ös nagy migránshullám utáni ellenséges attitűdöknél tapasztalt növekvő mértéket, viszont az idegenbarátok aránya meglehetősen csekély volt a magyar, a szlovák és a cseh kérdezetteknel. Az 1. számú ábra a befogadási hajlandóság mértékét az alábbi kérdésem keresztül vizsgálja:

⁵³ A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research, CEORG) négy közép-kelet-európai ország társadalom- és közvélemény-kutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása, mely 1999 óta működik. Magyarországon: TÁRKI, Lengyelországban: CBOS, Csehországban: CVVM, Szlovákiában: FOCUS. Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Menekültekkel és migrációs politikával kapcsolatos attitűdök Magyarországon és nemzetközi összehasonlításban. Társadalmi Riport. 14. évfolyam 1. szám. 2016. 431. o.
<http://old.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/20simonovits.pdf>
Letöltés ideje: 2018. 11. 03.

1. számú ábra

Mit gondol, be kell-e fogadni a menekülőket? (%)
(a válaszok %-os megoszlása a felnőtt lakosság körében)

Ebben az időszakban kiemelkedik a lengyel idegenellenesek aránya (senkit nem szabad befogadni: 31%), az idegenbarátok százalékos aránya (13%) azonban a társországokéhoz képest ekkor volt a legmagasabb a lengyelek vonatkozásában. Az integráció utáni évben a régió országai még nem találkozhattak a modernkori népvándorlás 2015-ben tapasztalt óriási tömegével, az országok menekültügyi intézményei már jobbra működtek, de még távolról sem közelítették meg a nyugaton már jól bejáratott menekültügyi struktúrát. A vizsgált országokban az 1990-es évek elejétől 2004-ig elenyészően kevesen folyamodtak menedékjogi kérelemhez, így akkor még kiugróan magas értékeket látunk a mérlegelők esetében (van, akit igen, van, akit nem szabad befogadni: Szlovákiánál 70%,

Csehországnál 69%), de hazánk sem maradt le nagymértékben a bizonytalanok százalékos arányát illetően a társországaitól (64%).⁵⁴

A vizsgálatok magyarországi folytatása során (2006. június –2007. február) csak a fentebb említett mérlegelők csoportját kérdezte meg a TÁRKI arról, hogy melyik etnikumot nem fogadná be szívesen. A kutatók szándéka az volt, hogy megvizsgálják az idegenellenességet egy kitárlt etnikum esetében is, ezért a „*pirézek*” fantázianevű fiktív népcsoportot is feltüntették a többi valós népcsoport között.

	2006. június	2007. február
Határon túli magyar	4	4
Arab	82	87
Kínai	79	81
Orosz	75	80
Román	71	77
Piréz	59	68

2. számú táblázat

A Magyarországra érkező különböző etnikumú csoportok elutasítása (csak a 2005-ös CEORG kutatás magyar mérlegelőinek körében %) ⁵⁵

⁵⁴ Lengyelországban menedékjogi kérelemért folyamodott 1992–2003-ig 37 028 fő, Csehországban 1996–2004-ig 67 846 fő, Szlovákiában 1993–2004-ig 44 684 fő, Magyarországon 1996–2004-ig 46 573 fő. A tíz évet meghaladó időszakban 196 ezernél valamivel többen. Ez a négy ország összlakosságának (64,6 millió) jelentéktelen százaléka volt (0,003 ezrelék).

Stepper Péter: The Visegrad Group end the EU agenda on migration: A coalition of the unwilling? Uo. 2016. 65–71. o.

<https://drive.google.com/file/d/0B3u6WiQf2nkPd09Kbm1MTGpXNDQ/view>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁵⁵ Dencső Blanka, Sik Endre: Adalékok az előítéletesség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. 2007. 2. o. (Tárki Omnibuszkutatás: 2006. június – 2007. február)

http://ess.tk.mta.hu/wp-content/uploads/2013/04/Dencso_Sik_adalekok.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

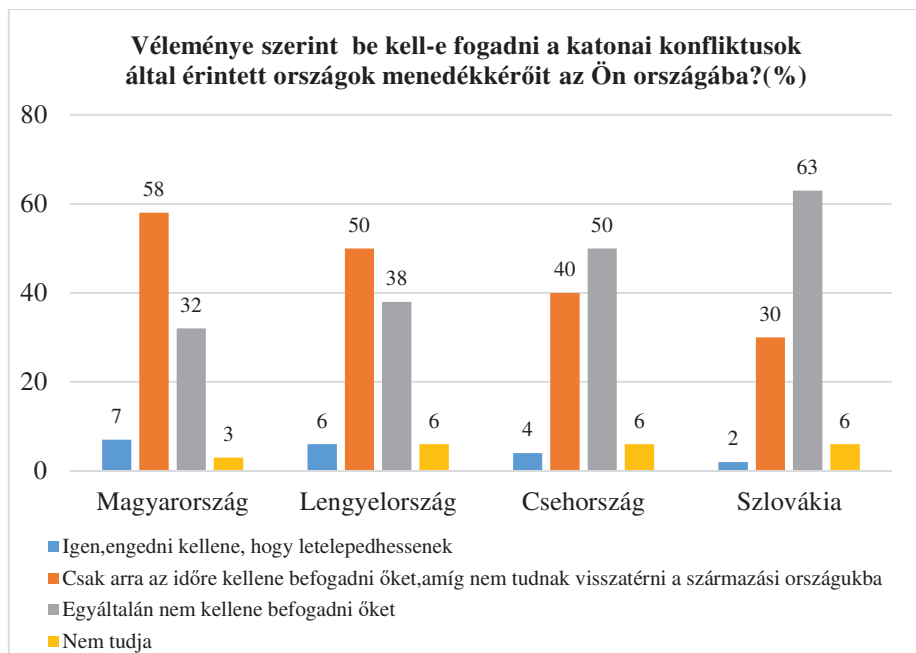
A „*pirézekkel*” nyilvánvalóan senki sem találkozhatott, így a velük szembeni előítéletnek nem lehetett racionális magja. A felmérést vezető Dencső és Sik szerint a többséget alkotó (64%), a mérlegelő véleményt vallók valójában inkább idegenellenesek, mint bizonytalanok. Bizonyítja ezt az állítást, hogy a lakosság nagy részét kitevő mérlegelőknek ugyanis csak a határon túli magyarokkal nincs gondjuk, őket szívesen fogadják, ám az arabok, a kínaiak, az oroszok vagy a románok érkezését a túlnyomó többségük egyre merevebben utasítja el.⁵⁶

Következik-e ebből, hogy a határon túli magyar kisebbséggel kapcsolatos személyes tapasztalatnak, ismeretségnek van-e ilyen jellegű hatása? Sik Endre szerint nem lehet ilyen sarkos állítást tenni, mert az előítéleteség kialakulása nehezen feltérképezhető folyamat, melyben a személyes kontaktus csak az egyik tényezője lehet az előítéleteség alakulásának. Ugyanakkor igazolódott, hogy a személyes ismeretség csökkenti az érzékelt idegenellenességet, akár a társadalmi távolságon, akár a percipiált félelmen keresztül mérjük.⁵⁷

A visegrádi országokat érintő következő vizsgálat a CEORG 2015. nyári-őszi adatfelvétele volt, melynek tárgya a 2015-ös menekültkrízis által kevésbé érintett Szlovákia, Lengyelország és Csehország, és a migrációs hullám által nagyobb mértékben érintett Magyarország populációjának befogadási szándék iránti vizsgálata volt. A kérdések középpontjában a fegyveres konfliktus elől menekülőkkal szembeni attitűdök és a Közel-Keletről, illetve Afrikából érkező menekültek többségi társadalom általi befogadási hajlandósága került.

⁵⁶ Dencső Blanka, Sik Endre: Adalékok az előítéleteség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. 2007. 2. o.
http://ess.tk.mta.hu/wp-content/uploads/2013/04/Dencso_Sik_adalekok.pdf
Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

⁵⁷ Sik Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. Migráció – félelmek és trendek. In: Régio 24. évfolyam. 2016/2. szám. 99. o.
http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/view/114/pdf_95
Letöltés ideje: 2019. 01. 09.

2. számú ábra

Véleménye szerint be kell-e fogadni a katonai konfliktusok által érintett országok menedékkérőit az Ön országába? (%)⁵⁸

Amíg az emberek nagy általánosságban inkább toleránsak azokkal szemben, akik a háború sújtotta országokból kényszerülnek menekülni etnikai, vallási, politikai hovatartozásuk miatti üldözésük okán, ez a humanitárius attitűd a vizsgált időszakban nem volt jellemző a visegrádi országokra.⁵⁹ A Közel-Keletről, illetve Afrikából érkező menekültekkel

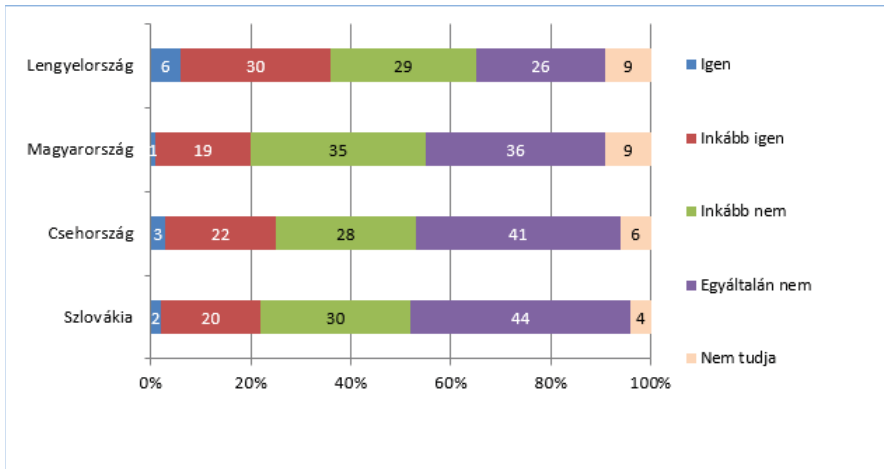
⁵⁸ Bernát Anikó, Sik Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Attitudes towards refugees, asylum seekers and migrants. CEORG: August-October 2015. TÁRKI Social Research Institute. Budapest, 2015. 17. o.

http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151203_refugee.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

⁵⁹ Szlovákiában a válaszadók 63%-a, Csehországban 50%-a, Lengyelországban 38%-a, Magyarországon 32%-a mondta, hogy nem kell a menekülteket befogadni. A menedékkérők ideiglenes védelmét Magyarországon a válaszadók 58%-a, Lengyelországban 50%-a, Csehországban 40%-a, míg Szlovákiában 30%-a támogatta. Ugyanakkor az engedékenyek átlagosan 5% körüli arányt képviselnek összességben.

kapcsolatban ismét a szlovák és a cseh társadalom lakossága volt a jóval kevésbé befogadó. A lengyelek „*inkább igen*” válasza (30%) a legmagasabb befogadási készséget mutatta, ami az afrikai és arab országokból érkezőkre vonatkoztatva százalékos értékben a legmagasabbnak bizonyult a visegrádi régióban.⁶⁰

3. számú ábra

Be kellene-e fogadni a Közel-Keletről, illetve Afrikából érkező menekülteket?⁶¹

A CEORG adatfelvétele (2015. augusztus 10.) ugyancsak a visegrádi régió lakóinak bevándorlókkal kapcsolatos attitűdjeit vizsgálta, de jelen

Bernát Anikó, Sik Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Uo. 2015. 17. p.
http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151203_refugee.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

⁶⁰ A visegrádi országok lakosságának véleménye a menekültek befogadásáról. TÁRKI Kutatások, 2015. október.

http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151118_befogad.html

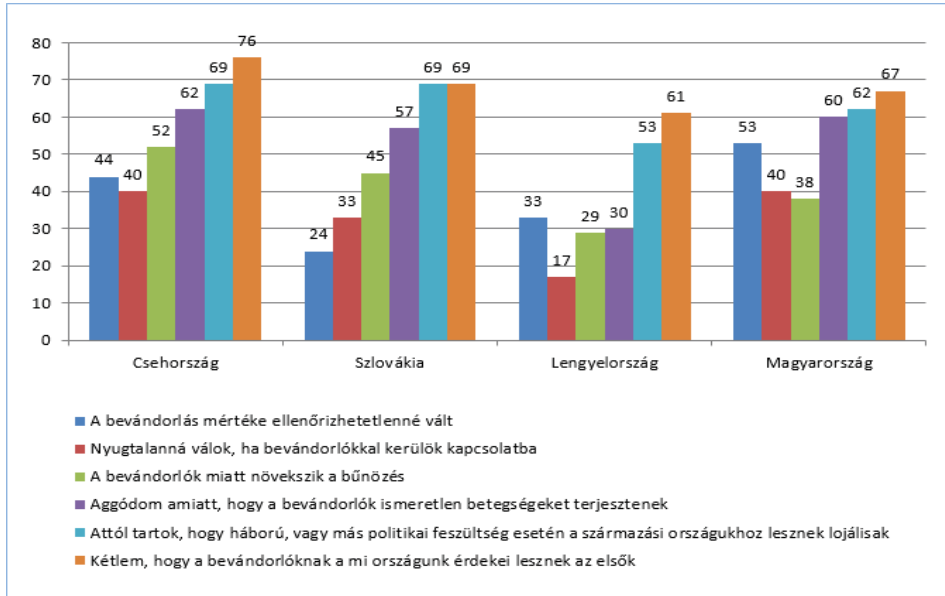
Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁶¹ CEORG TÁRKI kutatások, 2015. október: Uo.

http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151118_befogad.html

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

vizsgálatkor a bizalom, az egészség, a bűnözés és az országuk iránti lojalitás szempontjait vette alapul.⁶²

4. számú ábra

A bevándorlókkal kapcsolatos elvont és konkrét félelmek Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországon és Magyarországon; azoknak az aránya, akik „teljes mértékben”, illetve „inkább” egyetértenek azzal, hogy... (%)⁶³

Az eredmények azt mutatták, hogy a térségben változatlanul kiemelkedő trend a kisebbségi csoportokkal szembeni magas fokú előítéletesség,

⁶² Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Milyen félelmeket táplálnak a visegrádi országok lakosai a menekültekkel és a bevándorlókkal kapcsolatban? Társadalmi Kutatások, 2015. október.

http://old.tarki.hu/hu/news/2015/kitekint/20151209_felelem.html

Letöltés ideje: 2018. 11. 21.

⁶³ Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Menekültekkel és migrációs politikával kapcsolatos attitűdök Magyarországon és nemzetközi összehasonlításban. (CEORG adatfelvételek 2015. augusztus–október) Társadalmi Riport, (14. évf.) 1. sz. 2016. 432. o.

<http://old.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/20simonovits.pdf>

Letöltés ideje: 2018. 11. 10.

melynek alapja leginkább a szimbolikus fenyegetettség észlelése. A 2015-ös migránshullám után a kérdezettek a Cseh Köztársaságban a legnagyobb mértékben, de északi szomszédunknál, a szlovákoknál is magas százalékos arányban értettek egyet a migránsokhoz köthető elvont és konkrét félelmek megjelenésének lehetőségével, ami egyben a menekülők iránti bizalom nagyfokú megrendülését mutatta a lojalitás, az egészség és a bűnözés szempontjából is. A fenyegetettség érzése tehát mindegyik ország esetében jelen volt, ami alól bizonyos tekintetben Lengyelország kivétel: a bevándorlás ellenőrizhetetlenségén kívül a lengyelek minden állítás esetében jóval kisebb mértékű félelmet mutattak. Legfőképpen pedig a bevándorlók nyugtalanító jelenlétével kapcsolatban igaz ez a különbség, hiszen kevesebb, mint fele akkora az ezzel egyetértők aránya a lengyel válaszadók körében, mint a csehek vagy a magyarok esetében.⁶⁴

Míg a négy vizsgált visegrádi ország lakossága körében 2005-ben még a befogadást mérlegelők voltak túlsúlyban, addig 2015-re a legmagasabb százalékos arányban kapott jelölést az utolsó állítás: a migránsoknak a saját származási országuk érdekeinek előtérbe helyezése miatt nem kívánatos a befogadásuk. (A V4-ek három országának, de még az eddig lojálisabb Lengyelországnak is 60% fölött állnak az értékei.) A viszonylag magas százalékos arány ellenére összességében a lengyelek minden állítás esetében jóval kisebb mértékű félelemről adtak számot.⁶⁵ A Pew Research

⁶⁴ Sik Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. MTA Kisebbségkutató Intézet. Régió, 24. évfolyam 2. szám. 2016. 94. o.
http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/view/114/pdf_95
Letöltés ideje: 2018. 12. 26.

⁶⁵ Azzal az állítással, miszerint a nemzetközi vándorlás (reguláris vagy irreguláris vándorlás, menekültügy, vagy egyéb humanitárius alapú nemzetközi védelemre jogosító kényszervándorlás) ellenőrizhetetlen és irányíthatatlan az adott visegrádi országban, Magyarország 53%-kal, Csehország pedig 44%-kal a vezető helyet foglalja el 2015 őszén.

Bernáth Anikó, Sik Endre, Simonovits Bori, Szeitl Blanka: Uo. 23. o.
https://www.academia.edu/19899123/ATTITUDES_TOWARDS_REFUGEES_ASYLUM_SEEKERS_AND_MIGRANTS
Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

Center⁶⁶ 2016-ban feltette a kérdést, kikre tekintenek legnagyobb fenyegetésként ezek az országok. Kimutathatóan a szíriai és iraki menekültválságból érkezők jelenlétét érzékelték a legnagyobb fenyegetésnek a régió kérdezői.⁶⁷ 2016 őszén ugyanez a kutatóintézet készített egy 10 országra kiterjedő felmérést, annak érdekében, hogy információkat nyerjen az Európát érintő menekültválság okozta közvéleményben megjelenő félelmekről. Az országok között nem szerepelt a régió két országa (a Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság), ezért csak a másik két visegrádi nemzet válaszait tudtam összehasonlítani. A migránsokhoz köthető terrorfenyegetettség a két ország válaszádnál 70% feletti értéket mutatott. A lengyelek 81%-a szerint, a magyarok 76%-a szerint pedig nem előnyös, ha muszlimok élnek az országukban. Arra a kérdésre, hogy a társadalmi sokszínűség hasznos lehet-e, vagy nem, a megkérdezett magyarok és lengyelek 40%-a gondolja a pluralizmust károsnak.⁶⁸

Az idegenek elutasítása a visegrádi régióban számottevően annyira elterjedt, hogy társadalmilag közös normának tekinthető, míg más, nyugati és bevándorló hagyományokkal rendelkező nemzetben a migránsok elfo-

⁶⁶ A Pew Research Center 1990 óta egy Washington székhellyel működő társadalomtudományi kutatóközpont. Rendszeresen felméréseket végez a globális politikai, társadalmi kérdésekről, a közvéleményről és a demográfiai trendekről. About Pew Research Center. Our history, 2018.

<http://www.pewresearch.org/about/our-history/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 20.

⁶⁷ A szíriai és iraki menekültválság által gyakorlatban is érintett görögök, olaszok, magyarok (akik 2015-ben a legtöbb menedékkérőt regisztrálták) 65–70%-ban jelölték meg az iraki és szíriai menekültek tömeges érkezését a legfőbb problémaként. Az ukrajnai háború szomszédságában fekvő Lengyelországban a válaszadók 73%-a gondolta ezt így. Poushter Jacob: A menekültügyi válság európai véleményei 5 diagramban. Pew Research Center, 2016. 09. 16.

<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/16/european-opinions-of-the-refugee-crisis-in-5-charts/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 15.

⁶⁸ Stepper Péter: A kényszermigráció, mint biztonsági kihívás Közép-Európában. Uo. 2018. 81. o.

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/1007/1/Stepper_Peter_dhu.pdf

Letöltés ideje: 2018. 12. 25.

gadottsága és az etnikai sokszínűség széles körben értékelt vélemény. A menekültek befogadásának elutasítása összefügg a bevándorlástól való általános félelemmel. A migránsoknak tulajdonított vélt vagy valós veszélyhelyzet észlelése félelem képében ölt testet, és egyenesen arányos az idegenek elutasításának mértékével. A félelem az idegenellenes attitűdök egyik legnyilvánvalóbb kifejeződése, és egy olyan összetett érzés, amely kihat a bevándorló/befogadó viszonyon keresztül az élet összes területére (foglalkoztatás, jólét, kultúra, vallás vagy biztonság) – állítják az MTA Szociológiai Intézet kutatói.⁶⁹

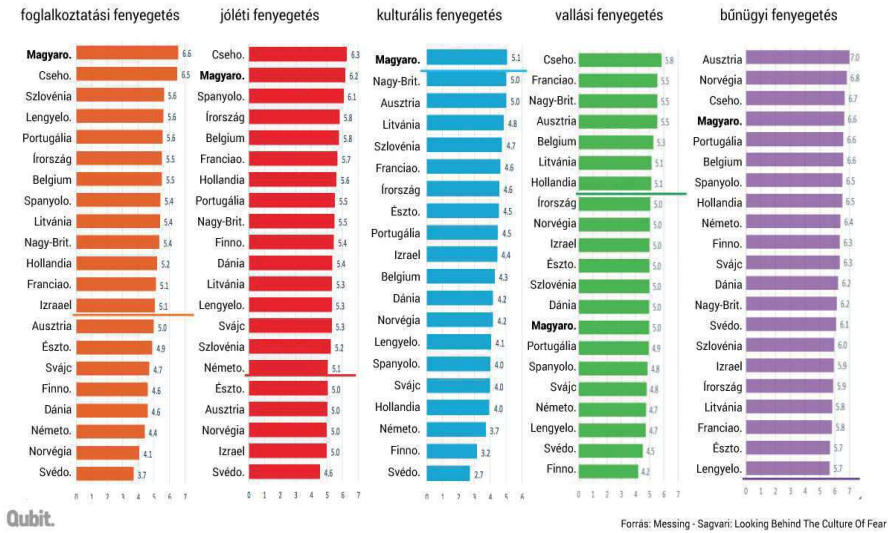
Európa országaiban a migrációtól való rettegés foka más-más mértékű volt. A vizsgált nemzetekkel egyetemben a V4-ek három nemzetének (a Szlovák Köztársaság nincs az 5. ábrán) kirajzolódottak a „*félelemmutató*” faktorai, egy, a 2014-es év őszétől 2015 tavaszáig készített regionális projekt vizsgálatából.

⁶⁹ Messing Vera, Ságvári Bence: Looking behind the culture of fear. Cross-national analysis of attitudes towards migration. Fridrich Ebert Stiftung, Regional Projekt. Budapest, 2018. 7. o.

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14181-20180815.pdf>

Letöltés ideje: 2018. 12. 27.

A migrációs félelem összetételének változásai országonként

5. számú ábra

A migrációs félelem összetételének változásai országonként (2014 őszi és 2015 tavaszi között) ⁷⁰

A grafikon 5,00 alatti mutatószámait a bevándorlással kapcsolatosan tapasztalt kisebb mértékű félelemérzetet mutatják. Az 5,00 fölötti értékeknél a félelemérzet dominanciája markánsan megmutatkozik, főleg a vizsgált régió országaiban. Az adatok alapján a foglalkoztatottsági fenyegettség mutatószámait alapul véve a magyarok és a csehek megkérdőjelezte az egymás utáni legmagasabb szintet érték el, és a lengyelek is előkelő helyet foglalnak el a vizsgált 21 nemzet között. A jólét veszélyeztető fenyegetettség érzése szintén dominál a magyaroknál és a csehekénél, a kultúránk féltése pedig a mi országunk népének a sajátja (5,1-es mutatószámmal). A táblázatban a cseh társadalom 5,8-as mutatószáma mutatja a saját vallásuk veszélyeztetése iránti fenyegetettségük mértékét, amely

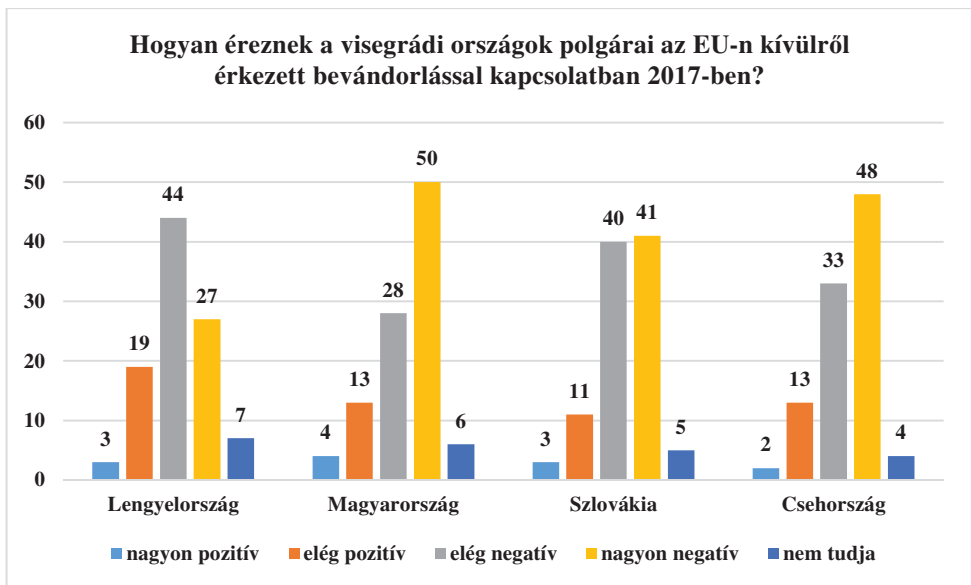
⁷⁰ Messing Vera, Ságvári Bence: (Differences in internal composition of the fear index) Uo. 2018. 7. o.

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14181-20180815.pdf>

Letöltés ideje: 2018. 12. 27.

meglehetősen szokatlan, mert Csehországban a kevés számú migráns jelenléte nem indokolná az ekkora mértékű vallási irányultságú aggodalmat.

A 28 európai ország reprezentatív kutatásainak eredményeit értékelve és összefoglalva éles törés fedezhető fel a közép-kelet-európai és a nyugati tagállamok migrációval kapcsolatos állásfoglalása között: a volt szocialista országokban sokkal inkább bevándorlásellenes a közvélemény, miközben a migráció nagyrészt nem hozzájuk, hanem a nyugati és észak-európai országokba irányul. A bevándorlással szemben a legelutasítóbbak a volt szocialista országok, ezen belül is a V4-ek. Az alábbi ábra forrása az Eurobarométer 2017-es vizsgálata volt, százalékos adatai a visegrádi régió nemzeteinek bevándorlásellenes érzületeit mutatják.

6. számú ábra

A V4-ek országainak véleménye az Európai Unión kívülről érkezett bevándorlással kapcsolatban 2017-ben⁷¹

⁷¹ Kolozi Ádám, Szémann Tamás: Kelet-Európa sokkal rosszabbnak látja a bevándorlást, mint ahol tényleg sok bevándorló van (Eurobarométer 2017. – készítette a szerző) Index. hu. 2017. 08. 04.

2017-ben a magyar megkérdezettek bevándorlással kapcsolatos elutasítása (50%) a dobogó első helyére került, bevándorlásellenességünk a Szlovák Köztársaság (41,8%) és a Cseh Köztársaság megkérdezettjeinek bevándorlási elutasítási mértékét (48%) is megelőzi. Nálunk tehát a megkérdezettek közül minden második ember gondolta rossznak a bevándorlást az elmúlt év májusában (2017) a lengyelek 27%-ával szemben. Az idegenbarátok száma, akik nagyon pozitívnak értékelik az EU-n kívülről érkezett bevándorlást, gyakorlatilag nem számottevő egyik nemzet adataiban sem.

A következő kutatást a Nézőpont Intézet (2017. 09. 26.–10. 27.) végezte tizenegy közép-európai országban. Az adatok szerint a kontinensre kívülről érkező bevándorlást a vizsgált tizenegy ország közül elsősorban a V4-ek három országában élők (a magyarok és a szlovákok egyaránt: 89%, a csehek: 88%) ellenzik kimagasló arányban, ellenben a lengyel társadalom megkérdezettjei (59%) elfogadóbbak a kontinensen kívülről érkező vándorokkal szemben. A lengyelek közel kétharmadának véleménye egyrészt az egyik legkisebb értéknek számít a vizsgált nemzetek sorában, másrészt a korábbi években mért lengyel adatokhoz hasonlítva már jóval magasabb a migránsok elutasításának mértéke 2017-ben.⁷²

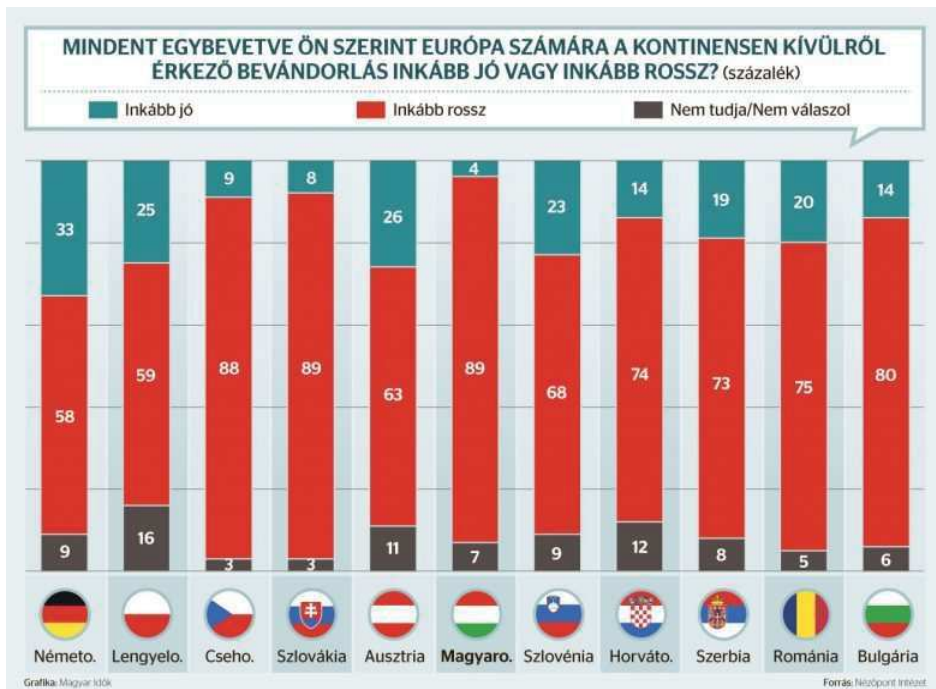
https://index.hu/chart/2017/08/04/kelet-europa_sokkal_rosszabbnak_latja_a_bevandorlast_mint_ahol_tenyleg_sok_bevandorlo_van/

Letöltés ideje: 2018. 12. 29.

⁷² Egy követ fúj a magyar és a szlovákiai társadalom Brüsszel bevándorlási politikája ügyében. Körkép sk. 2017. 11. 29.

<http://www.korkep.sk/cikkek/kulugyek/2017/11/29/egy-kovet-fuj-magyar-es-szlovakiai-tarsadalom-brusszel-bevandorlasi-politikaja-ugyeben>

Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

7. számú ábra
Európa számára a kontinensen kívülről érkező bevándorlás inkább jó vagy inkább rossz? ⁷³

A Juhász, Molnár, Zgut kutatói csoport szintén a visegrádi országokban tapasztalható markáns ellenségesség okai közül első helyre a kialakult történelmi szituációt sorolta, miszerint az első világháború óta ezekben az országokban megszűnt a korábbi multikulturális sokszínűség. A térség gazdasági fejlődése a nyugati országokétól eltérő mértékben alakult, ennek folytán megindult a rosszabb gazdasági helyzet miatti bűnbakkeresés. A folyamatban kiváló alanyul szolgáltak az idegenek. Ugyan a bevándorlásellenes nézetek nem kapcsolódnak a bevándorlók konkrét jelenlétéhez, mégis ezek az ellenséges attitűdök gyakran az ismeretlentől való jelképes

⁷³ Magyar Idők, 2017. 11. 29.

<https://magyaridok.hu/belfold/europa-tovabbra-sem-ker-bevandorlokbol-2510944/>
Letöltés ideje: 2018. 12. 06.

félelmet jelenítik meg, amelyet belpolitikai célok által vezérelve a politikai erők is táplálnak.⁷⁴

A visegrádi országok Nemzeti Integrációs Értékelési Mechanizmusa nevű projekt, amely a V4-ek integrációs politikáját és a menekültek integrációjának javítását mérte fel 2017-ben, feltárta a négy ország polgárainak kettős érzületét a modernkori vándorlással kapcsolatban. A visegrádi régióban a kérdezettek 80%-a egyrészt támogatta az európai uniós polgárok szabad mozgását (beleértve a már uniós állampolgárokká vált menekültek szabad vándorlását is), másrészt viszont ellenezte az idegenek bevándorlását az Európai Unió területére, ezen belül a saját országukba is. A V4-es nemzetek megkérdezett polgárainak 40%-ában a migrációból fakadó bevándorlás inkább negatív érzelmeket keltett. Érdekes módon a nyugat-európai országokban ez az arány teljesen eltérő, ott a lakosság 47%-a szerint jelentenek pozitív hozadékot az országuknak a migránsok, és csak a 46%-uk szerint nem.⁷⁵

A rendszerváltozások utáni „új” demokráciák társadalma többségében azonban nemcsak, hogy rossznak véli a migráció hatásait, de attitűdjeikben gyakrabban megjelenik az a fajta rasszizmus is, ami a nyugat-európai országokban ritka jelenség. Míg a nyugati társadalmak a bevándorlók képzettségére, nyelvismeretére, munkaképességére irányuló szempontok szerint differenciálnak, vagyis az integrációs képességeik alapján külön-

⁷⁴ Juhász Attila, Molnár Csaba, Zgut Edit (2017): Magyarország sajátos helyzete az európai menekültválságban. Heinrich-Böll-Stiftung, Prága, 2017. Political Capital, Budapest, 2017. 26. p.

[https://www.google.com/search?q=Juh%C3%A1sz-Moln%C3%A1r-Zgut+\(2017\)%3A+Magyarorsz%C3%A1g+saj%C3%A1tos+helyzete+az+eur%C3%B3pai+menek%C3%B3ltv%C3%A1ls%C3%A1gban&rlz=1C1GGRV_enHU751HU751&oq=Juh%C3%A1sz-Moln%C3%A1r-Zgut+\(2017\)%3A+Magyarorsz%C3%A1g+saj%C3%A1tos+helyzete+az+eur%C3%B3pai+menek%C3%B3ltv%C3%A1ls%C3%A1gban&aqs=chrome..69i57j69i59.4694j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](https://www.google.com/search?q=Juh%C3%A1sz-Moln%C3%A1r-Zgut+(2017)%3A+Magyarorsz%C3%A1g+saj%C3%A1tos+helyzete+az+eur%C3%B3pai+menek%C3%B3ltv%C3%A1ls%C3%A1gban&rlz=1C1GGRV_enHU751HU751&oq=Juh%C3%A1sz-Moln%C3%A1r-Zgut+(2017)%3A+Magyarorsz%C3%A1g+saj%C3%A1tos+helyzete+az+eur%C3%B3pai+menek%C3%B3ltv%C3%A1ls%C3%A1gban&aqs=chrome..69i57j69i59.4694j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8)

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

⁷⁵ Felvidék, ma. 2018. 02. 12.

<https://felvidek.ma/2018/02/a-v4-ek-lakossaga-nem-szivesen-fogadja-be-a-menekulteket/>

Letöltés ideje: 2018. 12. 11.

böztetik meg őket, addig a visegrádi régió országaiban a befogadásnál gyakran lényeges (első) szempontként jelenik meg a keresztény kulturális háttér és a fehér bőrszín – vélekedik Görbe.⁷⁶

Az előzőekben ismertetett kutatások az előítéletek megnyilvánulásának valamilyen formáját helyezték a fókuszba, mely az idegenek iránti elleneséges érzületekben is testet ölthet. Örkény gondolatmenetében a szociológiai kutatások számára az idegenellenesség egyrészt mint társadalmi jelenség és egyfajta attitűd határozható meg, másrészt, az előítéleteség egyik mérési eszközeként merült fel és általában a migráns csoportokkal szemben jelentkezik. Mivel az idegen nehezen meghatározható csoport, ezért ahány kutatás, annyi definíció, annyi eltérő mérés és eltérő eredmény létezik.⁷⁷

Messing és Ságvári az MTA 2018 júniusában rendezett konferenciáján tárta fel, hogy nincs egyszerű és egyértelmű magyarázat a keleti és a nyugati társadalmak idegenellenességében és félelemérzetében tapasztalt eltérések problémáira. A legtöbb tanulmány e különbségek magyarázata során a legfontosabb egyéni háttér tényezőkre fókuszál, például a demográfia (nemre, életkorra, lakóhelyre), a társadalmi befogadás szintjére (oktatási képesítésre, a jövedelemre, avagy a szegénység kockázatára) és a politikai attitűdök befolyására. Ezek mindegyike érvényes magyarázó tényező lehet, de a folyamatból még hiányoznak a bonyolultabb vagy nehezen mérhető faktorok.⁷⁸

⁷⁶ Görbe Attiláné dr. Zán Krisztina: Nemzetközi xenofóbia kutatások. In: A toll sokszor erősebb, mint a kard. Rendészettudományi Tanulmányok. (Szerk: Deák József, Sallai János, Gaál Gyula). NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2016. 90. o.

⁷⁷ Örkény Antal: Az IDEGEN és az idegenekkel szembeni attitűdök Európában = The STRANGERS and the Attitudes towards Strangers in Europe, Yerusha: Zsidóság és kulturális antropológia, 2018. 11. szám. 2017. 9. o.

<http://www.yerushaonline.com/?q=cedaka&view=06e005e710>

Letöltés ideje: 2018. 12. 30.

⁷⁸ Messing Vera, Ságvári Bence: Uo. 2018. 7. o.

<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14181-20180815.pdf>

Letöltés ideje: 2019. 01. 08.

Összegzés

A V4-ek előítéletes attitűdjeit boncolgató, összehasonlító szociológiai kutatásokból kiviláglott, hogy az előítéletek a társadalmi valóság kulturális mintái. Az idegenek elutasításának országspecifikus sajátosságaiból is fakadhat, hogy mely csoportok iránti ellenszenv mozgatja legerőteljesebben az előítéletes attitűd szerveződését, de a folyamat fontos elemei lehetnek a félelem, a fenyegetettség, a bizalmatlanság, a biztonságérzet hiánya, valamint az idegenekkel és más kisebbségekkel szembeni társadalmi távolságtartás.

A menekülők befogadásának vagy elutasításának mértéke szempontjából markáns eltérések fedezhetők fel az Európai Unióban geográfiai helyzetükből adódóan nyugatnak és keletnek aposztrofált tagállamok között. A földrajzi választóvonal mellett egy menekültügyi szakpolitikai árok is elkülöníti egymástól a keleti-nyugati nemzeteket. A tagállamonkénti befogadási hajlandóságot és az idegek iránti ellenségességet tekintve megállapítható volt, hogy korántsem tűntek el a nemzeti sajátosságok az országokban alkalmazott menekültügyi eljárások során. A visegrádi országcsoport társadalmainak többségében alapvetően jellemző a kulturális sokszínűség tagadása, a bezárkózás és az etnikai-vallási alapú homogenizáció. Ezek az attitűdök vezetnek a másság elfogadásának, a kisebbségek elismerésének hiányához és az etnikai, kulturális, vallási pluralizmus tagadásához. Általánosan jellemző a régió összes országára a terrorizmus és a muszlim beáramlás összekapcsolása. A vizsgált régió többségi társadalmának nagy része fenyegetésnek tekinti a muzulmánok országukba érkezését, annak ellenére, hogy a V4-ek országaiban elenyésző a muszlim közösségek száma. Az ismeretlentől való általános félelem mélyen beágyazódott a közép-kelet-európai emberek mindennapi érzéseibe és a más etnikumú kisebbségekkel szembeni távolságtartásába. A visegrádi régió országai a 2015-ös nagy migránshullám érkezését – a nyugati országok szerinti humanitárius jellegű problémát – egy, a szubjektív biztonságukat

veszélyeztető, reális és szimbolikus fenyegetésnek élték meg, mely attitűd azóta is meghatározóvá vált a visegrádi régió menekültpolitikájában.

Demokratikus hagyományaik szerepe és súlya, a tolerancia, mint viselkedési kultúra hiánya, a kulturális pluralizmus elutasítása, valamint a történelmük során kialakult hasonló gondolatiság eredményezhetik a bevándorlás elutasításának a nyugati társadalmakhoz viszonyított, markánsan eltérő mértékét.